

บันทึกหลักการและเหตุผล
ประกอบร่างพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม
พ.ศ.

หลักการ

ให้มีกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

เหตุผล

โดยที่ปัจจุบันการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีลักษณะอันก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย และประโยชน์ของสาธารณะ ไม่ว่าในทางตรงหรือทางอ้อม นับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการบริหารจัดการที่ไม่เหมาะสมย่อมก่อให้เกิดข้อพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมขึ้น โดยคดีสิ่งแวดล้อมเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากคดีแพ่งและคดีอาญาโดยทั่วไป ซึ่งจะต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญด้านสิ่งแวดล้อม รวมถึงการกำหนดค่าเสียหายหรือการบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาที่มีลักษณะแตกต่างจากการบังคับคดีปกติ จึงจำเป็นต้องมีวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ โดยกำหนดให้ผู้มีอำนาจฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมรวมถึงตัวแทนชุมชนหรือองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมด้วย เพื่อขยายโอกาสในการเข้าถึงความยุติธรรมด้านสิ่งแวดล้อม กำหนดให้มีการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูเยียวยาสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ และการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษและการริบทรัพย์ตามมูลค่า เพื่อให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว เทียบธรรมและมีระบบมาตรฐาน อันเป็นการคุ้มครองรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ร่าง
พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม
พ.ศ.

.....
.....
.....

.....
.....
.....
โดยที่เป็นการสมควรให้มีวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม

.....
.....
มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม พ.ศ.”

มาตรา ๒ พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัตินี้

“คดีสิ่งแวดล้อม” หมายความว่า คดีดังต่อไปนี้

(๑) คดีแพ่งที่การกระทำตามคำฟ้องอาจก่อให้เกิดความเสียหายอันเนื่องมาจากการทำลายหรือเปลี่ยนแปลงสภาพทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศ

(๒) คดีแพ่งที่โจทก์มีคำขอให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นการกระทำเพื่อคุ้มครองรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศ

(๓) คดีแพ่งที่โจทก์มีคำขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหายเพื่อชดเชยมลพิษที่เกิดขึ้นหรือฟื้นฟูสภาพแวดล้อม หรือเพื่อมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติที่ถูกทำลาย สูญหาย หรือเสียหายไป

(๔) คดีแพ่งที่มีคำขอให้จำเลยชดเชยค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือสิทธิใด ๆ ของโจทก์ อันเกิดจากมลพิษที่จำเลยเป็นผู้ก่อหรือต้องรับผิดชอบ

(๕) คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกันกับคดีตาม (๑) ถึง (๔)

(๖) คดีอาญาที่มีข้อหาความผิดตามกฎหมายในบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ ไม่ว่าจะมีความผิดหรือความผิดอื่นที่เกี่ยวข้องกันรวมอยู่ด้วยหรือไม่ก็ตาม

ในกรณีที่มีความจำเป็นต้องแก้ไขเพิ่มเติมบัญชีท้ายพระราชบัญญัตินี้ ให้กระทำเป็นพระราชกฤษฎีกา

(๗) คดีแพ่งหรือคดีอาญาอื่นที่มีกฎหมายหรือข้อกำหนดบัญญัติหรือกำหนดให้ใช้วิธีพิจารณาตามพระราชบัญญัตินี้

“ทรัพยากรธรรมชาติ” หมายความว่า สิ่งที่เกิดขึ้นหรือมีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ สัตว์ป่า พืชป่า น้ำ อากาศ ดิน แร่ธาตุ และพลังงานตามธรรมชาติ

“สิ่งแวดล้อม” หมายความว่า สิ่งแวดล้อมตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

“มลพิษ” หมายความว่า มลพิษตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ

“ระบบนิเวศ” หมายความว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม

“ข้อกำหนด” หมายความว่า ข้อกำหนดของประธานศาลฎีกาที่ออกตามพระราชบัญญัตินี้

“เจ้าพนักงานคดี” หมายความว่า ข้าราชการศาลยุติธรรมซึ่งได้รับแต่งตั้งจากเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมให้ดำรงตำแหน่งเจ้าพนักงานคดีตามระเบียบที่คณะกรรมการข้าราชการศาลยุติธรรม ตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรมกำหนด

มาตรา ๔ ให้ประธานศาลฎีการักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจออกข้อกำหนดเพื่อให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว และเที่ยงธรรม

ข้อกำหนดตามพระราชบัญญัตินี้ เมื่อได้รับความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาและประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้

ลักษณะ ๑

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๕ ในกรณีมีปัญหาว่าคดีใดเป็นคดีสิ่งแวดล้อมหรือไม่ ให้ประธานศาลอุทธรณ์เป็นผู้วินิจฉัย คำวินิจฉัยของประธานศาลอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกระบวนการพิจารณาใด ๆ ที่ได้กระทำไปก่อนที่จะมีคำวินิจฉัยนั้น

การขอให้ประธานศาลอุทธรณ์วินิจฉัยปัญหาตามวรรคหนึ่ง ไม่ว่าโดยคู่ความเป็นผู้ขอหรือโดยศาลเห็นสมควร ต้องกระทำอย่างช้าก่อนวันสืบพยาน หากพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวแล้ว ห้ามมิให้มีการขอให้วินิจฉัยปัญหาดังกล่าวอีก และเมื่อได้รับคำขอของศาลแล้ว ให้ประธานศาลอุทธรณ์มีคำวินิจฉัยและแจ้งผลไปยังศาลนั้นโดยเร็ว

เพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความรวดเร็ว การดำเนินการใด ๆ ระหว่างศาลชั้นต้นกับศาลอุทธรณ์ตามมาตรา นี้ จะดำเนินการโดยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้

มาตรา ๖ กระบวนพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมให้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ และข้อกำหนด ในกรณีที่ไม่มีบทบัญญัติและข้อกำหนดดังกล่าวให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหรือประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือกฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งศาลแขวงและวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวงมาใช้บังคับแก่คดีเท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับบทบัญญัติตามพระราชบัญญัตินี้

ในกรณีที่มีการฟ้องคดีที่มีกฎหมายกำหนดวิธีพิจารณาคดีไว้เป็นการเฉพาะและมีคดีสิ่งแวดล้อมรวมอยู่ด้วย ศาลในคดีนั้นอาจนำวิธีพิจารณาคดีตามพระราชบัญญัตินี้ไปใช้บังคับเท่าที่พอจะใช้บังคับได้

มาตรา ๗ ระยะเวลาตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นที่บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ให้นำมาใช้บังคับหรือระยะเวลาตามที่ศาลกำหนดไว้ เมื่อศาลเห็นสมควรหรือเมื่อคู่ความร้องขอ ศาลอาจยื่นหรือขยายระยะเวลาได้ตามความจำเป็นและเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

มาตรา ๘ ศาลมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานคดีทำหน้าที่ช่วยเหลือศาลในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้

(๑) ไกล่เกลี่ยคดีสิ่งแวดล้อม

(๒) ตรวจสอบและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อให้ศาลใช้เป็นแนวทางในการไต่สวนมูลฟ้องหรือการพิจารณาคดี

(๓) บันทึกคำพยาน

(๔) ดำเนินการให้มีการคุ้มครองสิทธิของคู่ความทั้งก่อนและระหว่างพิจารณา

(๕) รวบรวมข้อมูลและทำความเข้าใจที่เป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาคดีของศาล

(๖) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามพระราชบัญญัตินี้หรือตามข้อกำหนด

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้เจ้าพนักงานคดีเป็นเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายอาญาและให้มีอำนาจมีหนังสือเรียกบุคคลใดบุคคลหนึ่งมาให้ข้อมูล หรือให้จัดส่งเอกสารเพื่อประกอบการพิจารณาเรื่องใดเรื่องหนึ่งตามอำนาจหน้าที่

หลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานคดีให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนด

หมวด ๒

ผู้เชี่ยวชาญทางสิ่งแวดล้อม และพยานผู้เชี่ยวชาญทางสิ่งแวดล้อม

มาตรา ๙ ให้สำนักงานศาลยุติธรรมขึ้นทะเบียนผู้เชี่ยวชาญทางสิ่งแวดล้อมจากส่วนกลางและส่วนภูมิภาค โดยคัดเลือกจากบุคคลซึ่งมีความรู้ความชำนาญด้านสิ่งแวดล้อมสาขาต่าง ๆ เช่น นักวิทยาศาสตร์ วิศวกร แพทย์ นักระบาดวิทยา นักผังเมือง ผู้เชี่ยวชาญด้านแผนที่ทางอากาศ ผู้เชี่ยวชาญเรื่องประเพณีท้องถิ่นที่เกี่ยวกับการรักษาสีเขียวและทรัพยากรธรรมชาติ นักเศรษฐศาสตร์

สิ่งแวดล้อม ผู้เชี่ยวชาญกฎหมายสิ่งแวดล้อม หรือบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องสิ่งแวดล้อมประการอื่นตามที่กำหนดไว้ในข้อกำหนด

มาตรา ๑๐ เพื่อประโยชน์แห่งการคุ้มครองรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศ หรือเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ชัดเจนและสมบูรณ์เพียงพอ ศาลอาจให้บุคคลที่มีรายชื่อในทะเบียนตามมาตรา ๙ หรือผู้เชี่ยวชาญอื่นซึ่งอาจจะเป็นคนเดียวหรือหลายคนให้ความเห็นด้วยวาจาหรือเป็นลายลักษณ์อักษรตามที่ศาลเห็นสมควร หรือดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น การเก็บตัวอย่างของทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม การตรวจวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น เป็นต้น เพื่อประกอบการพิจารณาและการใช้ดุลพินิจโดยเฉพาะในประเด็นดังเช่น

(๑) สาเหตุของการเกิดและผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัย

(๒) ความเสียหายและค่าเสียหาย ค่าใช้จ่ายในการขจัดมลพิษหรือฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และมูลค่าของทรัพยากรธรรมชาติหรือระบบนิเวศ

(๓) มาตรการหรือมาตรฐาน เพื่อป้องกัน คุ้มครอง รักษาหรือฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมหรือระบบนิเวศ

มาตรา ๑๑ พยานผู้เชี่ยวชาญทางสิ่งแวดล้อม และบุคคลอื่นที่ศาลขอให้ช่วยดำเนินการด้านคดีสิ่งแวดล้อมมีสิทธิได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พักและค่าตอบแทนอย่างอื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด

ลักษณะ ๒

วิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในศาลชั้นต้น

หมวด ๑

บททั่วไป

มาตรา ๑๒ ในกรณีที่ปรากฏว่ามีข้อพิพาทหรือผิดหลงในการดำเนินกระบวนการพิจารณาของคู่ความฝ่ายใด ให้ศาลสั่งให้คู่ความที่ดำเนินกระบวนการพิจารณาที่ผิดระเบียบหรือผิดหลงนั้นทำการแก้ไขให้ถูกต้องภายในระยะเวลาและเงื่อนไขที่ศาลเห็นสมควรกำหนด หรือมีคำสั่งอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ศาลเห็นสมควร เว้นแต่ข้อพิพาทหรือผิดหลงดังกล่าวเกิดจากความไม่สุจริตของคู่ความฝ่ายนั้น

มาตรา ๑๓ เพื่อประโยชน์แห่งการคุ้มครองรักษาและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือระบบนิเวศ หรือเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมในอันที่จะให้ได้ความกระจ่างชัดในข้อเท็จจริงแห่งคดี ให้ศาลมีอำนาจเรียกพยานหลักฐานมาสืบได้เองตามที่เห็นสมควร และศาลมีอำนาจซักถามพยานเพิ่มเติมได้จนสิ้นข้อสงสัย

ให้ศาลดำเนินการนั่งพิจารณาคดีติดต่อกันไปโดยไม่เลื่อนคดีจนกว่าจะเสร็จการพิจารณา เว้นแต่มีเหตุจำเป็นอันมิอาจก้าวล่วงได้

มาตรา ๑๔ ในกรณีที่พยานผู้เชี่ยวชาญทางสิ่งแวดล้อมของคู่ความมีความเห็นแตกต่างกัน หากศาลเห็นสมควรเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน ศาลอาจสั่งให้พยานผู้เชี่ยวชาญทางสิ่งแวดล้อมของคู่ความ ประชุมและทำความเข้าใจเสนอต่อศาล โดยศาลอาจแต่งตั้งพยานผู้เชี่ยวชาญทางสิ่งแวดล้อมของศาล เข้าร่วมประชุมและเสนอความเห็นต่อศาลด้วยก็ได้

มาตรา ๑๕ เมื่อได้สืบพยานตามที่จำเป็นแล้ว ให้ถือว่า การพิจารณาเป็นอันสิ้นสุด แต่คู่ความอาจแถลงการณ์ปิดคดีด้วยวาจาภายในสิบห้าวันนับแต่วันเสร็จการพิจารณานั้นได้

ก่อนที่ศาลอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่ง ถ้าศาลเห็นสมควรเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม ศาลอาจทำการพิจารณาต่อไปอีกได้

มาตรา ๑๖ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทำเป็นหนังสือและต้องกล่าวหรือแสดง ข้อเท็จจริงที่ฟังได้โดยสรุปและคำวินิจฉัยในประเด็นแห่งคดีพร้อมด้วยเหตุผลแห่งคำวินิจฉัยนั้น

ในการจัดทำคำพิพากษาในคดีสิ่งแวดล้อม ให้ศาลแสวงหาแนวทางและวางมาตรฐาน ต่าง ๆ ที่เหมาะสมเพื่อสร้างความสมดุลทางระบบนิเวศและการพัฒนาอย่างยั่งยืน รวมทั้งกำหนดโทษ กำหนดมาตรการ หรือมีคำสั่งให้ระงับ เพิกถอน ห้าม หรือแก้ไข การกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ที่ส่งผลกระทบนั้นด้วย ทั้งนี้ โดยให้ศาลคำนึงถึงข้อเท็จจริงดังต่อไปนี้ด้วย

(๑) สิทธิของบุคคลที่จะได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งสิทธิที่จะดำรงชีพอยู่ได้อย่างยั่งยืนในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน

(๒) ผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศ หรือประโยชน์ของสาธารณะ ไม่ว่าในทางตรงหรือทางอ้อม ผลกระทบต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย และทรัพย์สินของบุคคล สิทธิในสิ่งแวดล้อมของชนรุ่นหลัง และหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน

(๓) พฤติการณ์ของผู้กระทำความผิดหรือผู้ก่อให้เกิดความเสียหาย

(๔) ประโยชน์ที่ผู้กระทำความผิดหรือผู้ก่อความเสียหายได้รับ

(๕) การยอมรับผิด การสำนึกผิด หรือการเยียวยาหรือแก้ไขฟื้นฟูในภายหลัง

มาตรา ๑๗ ห้ามมิให้ศาลพิพากษาหรือสั่งเกินไปกว่า หรือนอกจากที่ปรากฏในคำฟ้อง เว้นแต่ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะและวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศาลจะพิพากษา หรือสั่งเกินคำขอบังคับหรือที่มีได้กล่าวในคำฟ้องก็ได้

มาตรา ๑๘ เพื่อประโยชน์แก่การฟื้นฟูเยียวยาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ และผู้เสียหายอาจได้รับการชดเชยเยียวยาตามสมควรซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้เสียหาย หากผู้ก่อให้เกิดความ

เสียหายและผู้เสียหายยินยอม ประกอบกับโจทก์ไม่คัดค้าน ศาลอาจมีคำสั่งให้คู่ความและหน่วยงานของ รัฐที่เกี่ยวข้องร่วมกันจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูเยียวยาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เสียหายก็ได้

วิธีการและผู้เข้าร่วมในการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูเยียวยาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากร ธรรมชาติตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในข้อกำหนด

ให้ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดทำแผนบำบัดฟื้นฟูเยียวยาตามวรรคสองได้รับค่าป่วยการ ค่าพาหนะเดินทาง ค่าเช่าที่พัก และค่าตอบแทนอย่างอื่นตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหาร ศาลยุติธรรมกำหนด

หมวด ๒ การดำเนินคดีแพ่ง

มาตรา ๑๙ เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับผู้เสียหายสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดความเสียหายหรือเห็นได้ชัดว่าจะเกิดความเสียหายหรือ เกิดข้อพิพาทขึ้นในอนาคต หรือบุคคลใดจำเป็นต้องใช้สิทธิดังกล่าวทางศาลตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หรือเพื่อระงับความเดือดร้อนที่เกิดขึ้น บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลที่มีเขตอำนาจได้

มาตรา ๒๐ ชุมชนที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำของบุคคลใดที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้บุคคลในชุมชนนั้นจำนวนตั้งแต่ห้าสิบคนขึ้นไปร่วมกัน ตั้งตัวแทนชุมชนเป็นหนังสือเพื่อยื่นฟ้องคดีต่อศาล ขอให้ศาลมีคำสั่งหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับการกำหนด มาตรการป้องกันหรือระงับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือแก้ไข หรือฟื้นฟูเยียวยาความเสียหาย นั้น หรือเรียกค่าเสียหายที่เกิดแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชุมชนที่ถูกทำลาย สูญหายหรือ เสียหายไป จากผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น ในกรณีที่มีการฟื้นฟู ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปแล้ว ตัวแทนชุมชนย่อมมีสิทธิที่จะฟ้องไล่เบี้ยเพื่อเรียกร้อง ค่าเสียหายที่ได้จ่ายไปจากผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น

คุณสมบัติและการได้มาของตัวแทนชุมชนตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามข้อกำหนด โดยอย่างน้อยตัวแทนชุมชนนั้นต้องมีอายุตั้งแต่ยี่สิบห้าปีขึ้นไป และมีภูมิลำเนาอยู่ในชุมชนนั้นไม่น้อยกว่า ห้าปีนับถึงวันที่ยื่นฟ้อง

ค่าเสียหายที่เรียกร้องตามวรรคหนึ่ง ให้หมายความรวมถึงค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ เพื่อฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสำหรับค่าใช้จ่ายที่สมเหตุผลซึ่งได้ดำเนินการไปแล้วหรือจะ ดำเนินการต่อไปเพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่เสียไปคืนสู่สภาพเดิม โดยให้นำไปใช้เพื่อ ฟื้นฟูเยียวยาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามข้อกำหนด

การฟ้องคดีของตัวแทนชุมชนตามมาตรานี้ ไม่กระทบถึงสิทธิของผู้เสียหายในอันที่จะฟ้อง ผู้ก่อให้เกิดความเสียหายเพื่อเรียกเอาค่าสินไหมทดแทนแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สิน

มาตรา ๒๑ เพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ ให้องค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่ได้จดทะเบียนแล้วตามกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และมีคุณสมบัติตามข้อกำหนด ซึ่งพบเห็นการกระทำใดที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อม อาจแจ้งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการใดตามกฎหมายว่าด้วยกรนั้น หากหน่วยงานที่ได้รับแจ้งไม่ดำเนินการที่เป็นผลให้ระงับความเสียหายแก่สิ่งแวดล้อมภายในหกสิบวัน ให้องค์กรเอกชนดังกล่าวมีสิทธิฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมที่อยู่ในขอบวัตถุประสงค์ขององค์กรต่อศาลเพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งหรือคำพิพากษาเกี่ยวกับการกำหนดมาตรการป้องกันหรือระงับการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหาย หรือแก้ไข หรือฟื้นฟูเยียวยาความเสียหายจากผู้ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น

มาตรา ๒๒ การถอนฟ้องหรือการประนีประนอมยอมความในคดีตามมาตรา ๒๐ และมาตรา ๒๑ จะกระทำมิได้ เว้นแต่ศาลจะอนุญาตต่อเมื่อศาลเห็นว่าไม่เป็นผลเสียต่อการคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ และในกรณีตามมาตรา ๒๐ จะต้องได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากเสียงข้างมากของบุคคลที่ตั้งตัวแทนชุมชนโดยชัดแจ้งมาแสดงต่อศาล

ถ้าภายหลังที่ได้มีการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ตัวแทนชุมชนหรือองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมผู้ยื่นฟ้องละเลยหรือไม่สามารถดำเนินคดีต่อไปได้ ให้ศาลมีอำนาจสั่งจำหน่ายคดี เว้นแต่ ในกรณีของตัวแทนชุมชน ถ้าศาลเห็นว่าบุคคลที่ตั้งตัวแทนชุมชนไม่อาจทราบถึงเหตุดังกล่าวศาลจะมีคำสั่งให้แจ้งบุคคลดังกล่าวทราบ โดยกำหนดระยะเวลาที่ต้องแต่งตั้งตัวแทนชุมชนใหม่เข้ามาในคดีไปพร้อมด้วยก็ได้ บรรดากระบวนการพิจารณาที่ได้ทำไปก่อนเข้ามาในคดีให้มีผลผูกพันตัวแทนชุมชนที่เข้าแทนที่นั้นด้วย หากไม่มีตัวแทนชุมชนเข้ามาแทนที่ภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้ศาลสั่งจำหน่ายคดี

มาตรา ๒๓ โจทก์จะฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ ในกรณีที่โจทก์ประสงค์จะฟ้องด้วยวาจาให้เจ้าพนักงานคดีจัดให้มีการบันทึกรายละเอียดแห่งคำฟ้องแล้วให้โจทก์ลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

คำฟ้องต้องมีข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดีรวมทั้งคำขอบังคับชัดเจนพอที่จะทำให้เข้าใจได้ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้

มาตรา ๒๔ ภายหลังที่ได้มีการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมแล้ว หากมีการเสนอคำฟ้องเข้ามาในคดีดังกล่าวไม่ว่าโดยวิธีฟ้องเพิ่มเติม ฟ้องแย้ง หรือโดยสอดเข้ามาในคดี หรือหากศาลมีคำสั่งให้รวมพิจารณาคดีแพ่งอื่นใดเข้ากับคดีสิ่งแวดล้อม ให้ถือว่าคดีในส่วนที่เกี่ยวกับคำฟ้องซึ่งได้ยื่นภายหลังและคดีที่ศาลสั่งให้รวมพิจารณาเหล่านั้นเป็นคดีสิ่งแวดล้อมตามพระราชบัญญัตินี้ด้วย

มาตรา ๒๕ เมื่อศาลรับคำฟ้องแล้ว ให้ศาลกำหนดวันนัดพิจารณาโดยเร็ว และออกหมายเรียกจำเลยให้มาศาลตามกำหนดนัดเพื่อการไต่ถามถ้อยคำให้การ และสืบพยานในวันเดียวกัน ทั้งนี้ ให้ศาลส่งสำเนาคำฟ้องหรือสำเนานับที่คำฟ้องให้จำเลย และสั่งให้โจทก์มาศาลในวันนัดพิจารณานั้นด้วย

จำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือก่อนวันนัดพิจารณาตามวรรคหนึ่งก็ได้

มาตรา ๒๖ ในวันนัดพิจารณา เมื่อคู่ความมาพร้อมกันแล้วให้เจ้าพนักงานคดีหรือบุคคลที่ศาลกำหนดหรือที่คู่ความตกลงกันทำการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันก่อน ในการไกล่เกลี่ย ถ้าคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งร้องขอหรือผู้ไกล่เกลี่ยเห็นสมควรผู้ไกล่เกลี่ยจะสั่งให้ดำเนินการเป็นการลับเฉพาะต่อหน้าตัวความทุกฝ่ายหรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ได้

หลักเกณฑ์ วิธีการ และระยะเวลาในการไกล่เกลี่ย ให้เป็นไปตามข้อกำหนด

ผู้ไกล่เกลี่ยที่มีใช้เจ้าพนักงานคดีมีสิทธิได้รับค่าปวยการ ค่าพาหนะเดินทาง และค่าเช่าที่พักตามระเบียบที่คณะกรรมการบริหารศาลยุติธรรมกำหนด

มาตรา ๒๗ ถ้าคู่ความไม่อาจตกลงกันหรือไม่อาจประนีประนอมยอมความกันได้ และจำเลยยังไม่ได้ยื่นคำให้การ ให้ศาลจัดให้มีการสอบถามคำให้การของจำเลยโดยจำเลยจะยื่นคำให้การเป็นหนังสือหรือจะให้การด้วยวาจาก็ได้ ในกรณีที่ยื่นคำให้การเป็นหนังสือ หากศาลเห็นว่าคำให้การดังกล่าวไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางเรื่อง ศาลอาจมีคำสั่งให้จำเลยแก้ไขคำให้การในส่วนนั้นให้ถูกต้องหรือชัดเจนขึ้นก็ได้ ในกรณีให้การด้วยวาจา ให้ศาลจัดให้มีการบันทึกคำให้การนั้นและให้จำเลยลงลายมือชื่อไว้เป็นสำคัญ

ถ้าจำเลยไม่ให้การตามวรรคหนึ่ง และไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้ขยายระยะเวลายื่นคำให้การ ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การ

มาตรา ๒๘ เมื่อโจทก์ได้รับทราบคำสั่งให้มาศาลตามมาตรา ๒๕ แล้วไม่มาในวันนัดพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ไม่ว่าจำเลยจะมาศาลหรือไม่ ให้ถือว่าโจทก์ไม่ประสงค์จะดำเนินคดีต่อไปให้ศาลมีคำสั่งจำหน่ายคดีออกเสียจากสารบบความ เว้นแต่ตามพฤติการณ์แห่งคดี ศาลจะเห็นสมควรให้พิจารณาและชี้ขาดตัดสินคดีนั้นไปฝ่ายเดียว โดยให้ถือว่าโจทก์ขาดนัดพิจารณา

เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกให้มาศาลตามมาตรา ๒๕ แล้วไม่มาในวันนัดพิจารณาโดยไม่ได้รับอนุญาตจากศาลให้เลื่อนคดี ถ้าจำเลยไม่ได้ยื่นคำให้การไว้ ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดยื่นคำให้การแต่เพียงอย่างเดียว แต่ถ้าจำเลยยื่นคำให้การไว้ก่อนหรือในวันนัดดังกล่าว ให้ถือว่าจำเลยขาดนัดพิจารณา

มาตรา ๒๙ ประเด็นข้อพิพาทข้อใดจำเป็นต้องพิสูจน์ถึงข้อเท็จจริง ซึ่งศาลเห็นว่าข้อเท็จจริงดังกล่าวอยู่ในความรู้เห็นโดยเฉพาะของคู่ความฝ่ายใด ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่กับคู่ความฝ่ายนั้น

มาตรา ๓๐ ในคดีที่จำเลยรู้อยู่แล้วว่าการดำเนินการของตนจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือมิได้รู้เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือเมื่อรู้ถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้วไม่ดำเนินการแก้ไขหรือป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายขึ้นอีก เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชดเชยค่าเสียหาย ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้น จากจำนวนค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่เห็นสมควร ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความร้ายแรงของความเสียหายที่เกิดขึ้น การไม่นำพาต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม

ระยะเวลาที่เกิดความเสียหาย ผลประโยชน์ที่จำเลยได้รับ สถานะทางการเงินของจำเลย การที่จำเลยได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนประวัติการกระทำความผิดเกี่ยวกับการฝ่าฝืนกฎหมายสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย

การกำหนดค่าเสียหายเพื่อการลงโทษตามวรรคหนึ่ง ให้ศาลมีอำนาจกำหนดได้ไม่เกินสี่เท่าของค่าเสียหายที่แท้จริงที่ศาลกำหนด

มาตรา ๓๑ กรณีที่มีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สิน และในเวลาที่เกิดพิพาทคดีเป็นการฟ้องวิสัยจะหยั่งรู้ได้แน่ชัดว่าความเสียหายนั้นมีแท้จริงเพียงใด ศาลอาจกล่าวในคำพิพากษาหรือคำสั่งว่ายังสงวนไว้ซึ่งสิทธิที่จะแก้ไขคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นอีกภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ทั้งนี้ ต้องไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง แต่ก่อนการแก้ไขต้องให้อีกฝ่ายที่ความอีกฝ่ายที่จะคัดค้าน

มาตรา ๓๒ ในคดีส่วนแพ่ง ถ้าศาลเห็นว่าจำเลยกระทำไปด้วยความยากจนเพื่อการประทังชีวิตและความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีเพียงเล็กน้อย การกำหนดค่าเสียหายตามควรแก่พฤติการณ์ให้ศาลคำนึงถึงสถานะของจำเลยประกอบด้วย

มาตรา ๓๓ กรณีที่บุคคลใดได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สิน การใช้สิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนต้องกระทำภายในสามปีนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหายและรู้ตัวผู้ที่ต้องรับผิดชอบ แต่ไม่เกินสิบปีนับแต่วันที่รู้ถึงความเสียหาย

แต่ถ้าเรียกร้องค่าเสียหายในมูลอันเป็นความผิดมิใช่โทษตามกฎหมายลักษณะอาญาและมีกำหนดอายุความทางอาญายาวกว่าที่กล่าวมานั้น ให้เอาอายุความที่ยาวกว่านั้นมาบังคับ

มาตรา ๓๔ ถ้ามีการเจรจาเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายระหว่างคู่กรณีที่มีข้อพิพาทเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ให้อายุความในการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายสะดุดหยุดอยู่ไม่นับในระหว่างนั้นจนกว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้บอกเลิกการเจรจา

หมวด ๓ การดำเนินคดีอาญา

ส่วนที่ ๑ การประสานงานคดี

มาตรา ๓๕ กรณีจำเป็นและเพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้ เจ้าพนักงานอาชญากรรมขอให้พนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ดำเนินการให้ได้มาซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์เพื่อใช้เป็นพยานหลักฐาน ในการพิสูจน์ความผิดและการดำเนินคดีตามพระราชบัญญัตินี้

เมื่อพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ได้รับการร้องขอดังกล่าว ให้พนักงานเจ้าหน้าที่มีอำนาจดำเนินการตามคำร้องขอโดยปฏิบัติตามวิธีการในกฎหมายดังกล่าว

เจ้าพนักงานผู้ใดเปิดเผยหรือส่งมอบข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่ได้มาตามวรรคหนึ่งให้แก่บุคคลอื่นอันมิใช่เพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ หรือกระทำโดยประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นล่วงรู้ข้อมูลคอมพิวเตอร์ดังกล่าว ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมายว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์

ส่วนที่ ๒ คำพิพากษาและคำสั่ง

มาตรา ๓๖ ในคดีอาญา ถ้าศาลเห็นว่าผู้กระทำความผิดผู้ใดกระทำความผิดด้วยความยากจนเพื่อการประทังชีวิต และความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมีเพียงเล็กน้อย ศาลจะลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

การกำหนดค่าเสียหายในคดีส่วนแพ่งให้นำมาตรา ๓๒ มาใช้บังคับ

มาตรา ๓๗ ในคดีที่ศาลอาจรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๕๖ ศาลจะกำหนดมาตรการอื่นเพื่อการแก้ไขเปลี่ยนแปลงความประพฤติ จิตสำนึก หรือทัศนคติของผู้กระทำผิด รวมทั้งเพื่อป้องกันการกระทำความผิดอีก แทนการรอการลงโทษหรือรอการกำหนดโทษก็ได้

เมื่อความปรากฏแก่ศาลเองหรือความปรากฏตามคำแถลงของพนักงานอัยการหรือเจ้าพนักงานว่าผู้กระทำความผิดไม่ปฏิบัติตามมาตรการที่ศาลกำหนดตามวรรคหนึ่ง ศาลอาจพิจารณาลงโทษตามความเหมาะสมต่อไป

หากปรากฏข้อเท็จจริงว่ายังมีอันตรายหรือความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศ รวมทั้งต่อชีวิต ร่างกาย สุขภาพอนามัย หรือทรัพย์สินของบุคคลอยู่ต่อไปในอนาคต ให้ศาลพิจารณานำวิธีการเพื่อความปลอดภัยตามกฎหมายอาญามาใช้บังคับแก่จำเลย

ส่วนที่ ๓ การริบทรัพย์สิน

มาตรา ๓๘ การริบทรัพย์สินในคดีอาญาสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าโจทก์จะมีคำขอหรือไม่ก็ตาม นอกจากศาลจะมีอำนาจริบทรัพย์สินตามกฎหมายที่บัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้ว ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ริบทรัพย์สินดังต่อไปนี้ด้วย เว้นแต่เป็นทรัพย์สินของผู้อื่นซึ่งมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด

(๑) ทรัพย์สินที่บุคคลได้ใช้หรือมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด

(๒) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการกระทำความผิด หรือจากการเป็นผู้ใช้ ผู้สนับสนุน หรือผู้โฆษณาหรือประกาศให้ผู้อื่นกระทำความผิด

(๓) ทรัพย์สินหรือประโยชน์อันอาจคำนวณเป็นราคาเงินได้ที่บุคคลได้มาจากการจำหน่าย จ่าย โอน ด้วยประการใด ๆ ซึ่งทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (๑) หรือ (๒)

(๔) ดอกผลหรือประโยชน์อื่นใดอันเกิดจากทรัพย์สินหรือประโยชน์ตาม (๑) (๒) หรือ (๓)

ในการที่ศาลจะมีคำสั่งริบทรัพย์สินตาม (๑) ให้ศาลวินิจฉัยตามควรแก่พฤติการณ์และความร้ายแรงแห่งการกระทำความผิด รวมทั้งโอกาสที่จะนำทรัพย์สินนั้นไปใช้ในการกระทำความผิดอีก

ในกรณีที่ศาลเห็นว่ามิใช่วิธีการอื่นที่จะทำให้บุคคลไม่สามารถใช้ทรัพย์สินตาม (๑) ในการกระทำความผิดได้อีกต่อไป ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ดำเนินการตามวิธีการดังกล่าวแทนการริบทรัพย์สิน

หากการดำเนินการตามวรรคสามไม่เป็นผล ศาลจะมีคำสั่งริบทรัพย์สินนั้นในภายหลังก็ได้

มาตรา ๓๙ ในการพิพากษาคดีหรือภายหลังจากนั้น ถ้าความปรากฏแก่ศาลเอง หรือความปรากฏตามคำขอของโจทก์ว่า สิ่งที่ศาลจะสั่งริบหรือได้สั่งริบ โดยสภาพไม่สามารถส่งมอบได้ สูญหาย หรือไม่สามารถติดตามเอาคืนได้ไม่ว่าด้วยเหตุใด หรือได้มีการนำสิ่งนั้นไปรวมเข้ากับทรัพย์สินอื่น หรือได้มีการจำหน่าย จ่าย โอนสิ่งนั้น หรือการติดตามเอาคืนจะกระทำได้โดยยากเกินสมควร หรือมีเหตุสมควรประการอื่น ศาลอาจกำหนดมูลค่าของสิ่งนั้นโดยคำนึงถึงราคาท้องตลาดในวันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง และสั่งให้ผู้มีหน้าที่ต้องส่งสิ่งที่ศาลสั่งริบชำระเป็นเงินแทนตามมูลค่างกล่าวภายในเวลาที่ศาลกำหนด

การกำหนดมูลค่าตามวรรคหนึ่งในการที่มีการนำไปรวมเข้ากับทรัพย์สินอื่นหรือในกรณีมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาแทนต่ำกว่าราคาท้องตลาดของสิ่งที่ศาลสั่งริบในวันที่มีการจำหน่าย จ่าย โอนสิ่งนั้น ให้ศาลกำหนดโดยคำนึงถึงสัดส่วนของทรัพย์สินที่มีการรวมเข้าด้วยกันนั้น หรือมูลค่าของทรัพย์สินที่ได้มาแทนสิ่งนั้น แล้วแต่กรณี

ในการสั่งให้บุคคลชำระเงินตามวรรคหนึ่ง ศาลจะกำหนดให้ผู้นั้นชำระเงินทั้งหมดในคราวเดียวหรือจะให้ผ่อนชำระก็ได้ โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและเป็นธรรมแก่กรณี และถ้าผู้นั้นไม่ชำระหรือชำระไม่ครบถ้วนตามจำนวนและภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ต้องเสียดอกเบี้ยในระหว่างเวลาผิดนัดตามอัตราที่กฎหมายกำหนด และให้ศาลมีอำนาจสั่งให้บังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลนั้นได้ไม่เกินจำนวนเงินที่ยังค้างชำระ

มาตรา ๔๐ การบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลซึ่งต้องชำระเงินแทนมูลค่าสิ่งที่ศาลสั่งริบ ให้กระทำได้ภายในสิบปีนับแต่วันที่มีคำพิพากษาถึงที่สุด และให้พนักงานอัยการเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการบังคับคดี โดยให้ร้องขอให้ศาลออกหมายบังคับคดี และให้เจ้าพนักงานบังคับคดีของกรมบังคับคดีมีอำนาจหน้าที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สินและขายทอดตลาดตามที่ได้รับแจ้งจากพนักงานอัยการ ทั้งนี้ มิให้หน่วยงานของรัฐเรียกค่าฤชาธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายจากผู้ดำเนินการบังคับคดี

การบังคับคดีตามวรรคหนึ่งให้กระทำได้แม้ว่าบุคคลซึ่งต้องชำระเงินแทนมูลค่าสิ่งที่ศาลสั่งริบถึงแก่ความตายไปแล้ว หากปรากฏว่าคำพิพากษาถึงที่สุดก่อนผู้นั้นถึงแก่ความตาย

มาตรา ๔๑ ในกรณีที่ศาลสั่งริบทรัพย์สินตามมาตรา ๓๙ ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำร้องของเจ้าของที่แท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินนั้นตามสภาพที่เป็นอยู่ ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน คำร้องของเจ้าของที่แท้จริงนั้นจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่คำพิพากษาถึงที่สุด

ในกรณีที่ต้องมีการบังคับคดีเอาแก่ทรัพย์สินอื่นของบุคคลซึ่งต้องชำระเงินตามมาตรา ๔๐ หากปรากฏโดยคำร้องของผู้เป็นเจ้าของแท้จริงในทรัพย์สินที่ถูกยึดหรืออายัดว่าผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สินนั้นตามสภาพที่เป็นอยู่ หากไม่อาจส่งคืนทรัพย์สินได้ให้คืนเป็นเงินแทนตามราคาที่เหมาะสมได้ในวันที่ยึดหรืออายัดทรัพย์สินหรือตามราคาที่ได้จากการขายทอดตลาดทรัพย์สินนั้น แล้วแต่กรณี คำร้องของเจ้าของแท้จริงเช่นนี้จะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันยึดหรืออายัดทรัพย์สินดังกล่าว

หมวด ๔ อุทธรณ์ฎีกา

มาตรา ๔๒ ให้นำบทบัญญัติในลักษณะ ๒ วิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมในศาลชั้นต้นมาใช้บังคับแก่การอุทธรณ์ฎีกาและการพิจารณาพิพากษาชี้ขาดตัดสินคดีของศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลฎีกาโดยอนุโลม

ลักษณะ ๓ วิธีการชั่วคราวก่อนฟ้องและก่อนพิพากษา และการบังคับคดีและการบังคับโทษในคดีสิ่งแวดล้อม

มาตรา ๔๓ ก่อนฟ้องคดีแพ่งสิ่งแวดล้อม ถ้ามีเหตุเช่นเดียวกับที่โจทก์มีสิทธิยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาในเหตุฉุกเฉินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา ๒๕๔ (๒) ประกอบมาตรา ๒๖๖ ผู้มีสิทธิฟ้องคดีขอจะยื่นคำร้องขอต่อศาลได้เช่นกัน โดยให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค ๔ ลักษณะ ๑ วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษามาใช้บังคับโดยอนุโลม

เมื่อศาลมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาในเหตุฉุกเฉินตามวรรคหนึ่งแล้ว หากได้มีการฟ้องคดีภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันยื่นคำร้องขอตามวรรคหนึ่ง ให้คำสั่งศาลนั้นมีผลต่อไปเสมือนเป็นคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

หากมิได้มีการฟ้องคดีต่อศาลภายในกำหนดเวลาตามวรรคสอง ให้คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาในเหตุฉุกเฉินเป็นอันยกเลิกไป แต่หากศาลยังไม่ได้มีคำสั่ง ให้คำร้องนั้นตกไป

ในระหว่างพิจารณาคำร้องขอตามวรรคหนึ่ง แม้จะมีการฟ้องคดีภายในกำหนดเวลาตามวรรคสองแล้ว ก็ให้ศาลดำเนินกระบวนการพิจารณาตามคำร้องต่อไป และหากศาลมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาในเหตุฉุกเฉิน ก็ให้คำสั่งนั้นมีผลบังคับต่อไปตามวรรคสอง

มาตรา ๔๔ คดีแพ่งสิ่งแวดล้อม เมื่อศาลเห็นสมควรหรือคู่ความร้องขอ ศาลอาจกำหนดมาตรการหรือวิธีการใด ๆ เพื่อบรรเทาทุกข์หรือความเสียหาย หรือป้องกันเหตุที่จะก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่คู่ความหรือประโยชน์สาธารณะเป็นการชั่วคราวก่อนการพิพากษาคดี โดยออกคำสั่งไปยังคู่ความหรือหน่วยงานที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องให้ปฏิบัติได้ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยข้อกำหนด

มาตรา ๔๕ ภายหลังที่ได้มีคำสั่งหรือคำพิพากษาในคดีแพ่งสิ่งแวดล้อมแล้ว หากความปรากฏแก่ศาลว่าไม่อาจบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่งได้หรือมีความจำเป็นต้องกำหนดวิธีการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ให้ศาลมีอำนาจออกคำสั่งใด ๆ เพื่อแก้ไขข้อขัดข้องดังกล่าว รวมทั้งกำหนดค่าเสียหายได้ตามที่เห็นสมควร เพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

ในกรณีที่สภาพแห่งการบังคับคดีไม่เปิดช่องที่จะบังคับให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาปฏิบัติตามคำพิพากษาหรือคำสั่งศาลได้อีก เมื่อเจ้าหนี้ตามคำพิพากษายื่นคำร้องขอศาลมีอำนาจสั่งให้ลูกหนี้ตามคำพิพากษาใช้ค่าเสียหายตามจำนวนที่ศาลเห็นสมควร โดยถือเป็นหนี้ตามคำพิพากษาที่จะบังคับคดีกันต่อไป

ลักษณะ ๔ ค่าฤชาธรรมเนียม

มาตรา ๔๖ การยื่นคำฟ้องตลอดจนการดำเนินกระบวนการพิจารณาใด ๆ ในคดีสิ่งแวดล้อมซึ่งดำเนินการโดยบุคคลที่ได้รับความเสียหาย ตัวแทนชุมชนตามมาตรา ๒๐ หรือองค์กรเอกชนด้านการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมที่ได้จดทะเบียนแล้วตามมาตรา ๒๑ ให้ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งปวงแต่ไม่รวมถึงความรับผิดชอบในค่าฤชาธรรมเนียมในชั้นที่สุด

ถ้าความปรากฏแก่ศาลว่าผู้ยื่นคำฟ้องตามวรรคหนึ่ง นำคดีมาฟ้องโดยไม่สุจริตหรือโดยบิดเบือนข้อเท็จจริงเรียกร้องค่าเสียหายเกินสมควร ดำเนินกระบวนการพิจารณามีลักษณะเป็นการประวิงคดีหรือไม่จำเป็น หรือมีพฤติการณ์อื่นในทำนองเดียวกัน ศาลอาจมีคำสั่งให้บุคคลนั้นชำระค่าฤชาธรรมเนียมที่ได้รับการยกเว้นทั้งหมดหรือแต่บางส่วนต่อศาลภายในระยะเวลาที่ศาลเห็นสมควรกำหนดก็ได้ หากไม่ปฏิบัติตาม ให้ศาลมีอำนาจสั่งจำคุกหรือออกจากสารบบความ

ในกรณีตามวรรคหนึ่งและวรรคสอง ถ้าศาลเห็นว่าคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดหรือแต่บางส่วนของคู่ความฝ่ายอื่น ศาลอาจพิพากษาให้คู่ความฝ่ายนั้นชำระค่าฤชาธรรมเนียมต่อศาลในนามผู้ยื่นคำฟ้องที่ได้รับยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมทั้งหมดหรือแต่บางส่วนตามที่ศาลเห็นสมควร

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๔๗ บรรดาคดีสิ่งแวดล้อมที่ค้างพิจารณาอยู่ในวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับ ให้บังคับตามกฎหมายซึ่งใช้อยู่ก่อนวันที่พระราชบัญญัตินี้ใช้บังคับจนกว่าคดีนั้นจะถึงที่สุด เว้นแต่ มาตรา ๑๘ มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๖ มาตรา ๓๗ มาตรา ๔๔ และมาตรา ๔๕

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....

นายกรัฐมนตรี

บัญชีท้ายพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อม พ.ศ.

๑. ประมวลกฎหมายที่ดิน เฉพาะความผิดตามมาตรา ๙ มาตรา ๑๐๘ และมาตรา ๑๐๘ ทวิ
๒. ประมวลกฎหมายอาญา เฉพาะความผิดตามมาตรา ๒๓๗ มาตรา ๒๓๘ มาตรา ๒๓๙ มาตรา ๓๗๕ มาตรา ๓๘๐ และมาตรา ๓๘๙
๓. พระราชบัญญัติรักษาคลอง รัตนโกสินทรศก ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕)
๔. พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พ.ศ. ๒๔๕๖
๕. พระราชบัญญัติสำหรับรักษาช้างป่า พ.ศ. ๒๔๖๔
๖. พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตต์การประมงไทย พ.ศ. ๒๔๘๒
๗. พระราชบัญญัติป่าไม้ พ.ศ. ๒๔๘๔
๘. พระราชบัญญัติการชลประทานหลวง พ.ศ. ๒๔๘๕
๙. พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๔
๑๐. พระราชบัญญัติกักพืช พ.ศ. ๒๕๐๗
๑๑. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๐๗
๑๒. พระราชบัญญัติปิโตรเลียม พ.ศ. ๒๕๑๔
๑๓. พระราชบัญญัติพันธุ์พืช พ.ศ. ๒๕๑๘
๑๔. พระราชบัญญัติน้ำบาดาล พ.ศ. ๒๕๒๐
๑๕. พระราชบัญญัติการนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๒๒
๑๖. พระราชบัญญัติควบคุมอาคาร พ.ศ. ๒๕๒๒
๑๗. พระราชบัญญัติรักษาคลองประปา พ.ศ. ๒๕๒๖
๑๘. พระราชบัญญัติสุสานและฌาปนสถาน พ.ศ. ๒๕๒๘
๑๙. พระราชบัญญัติควบคุมยุทธภัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๓๐
๒๐. พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. ๒๕๓๕
๒๑. พระราชบัญญัติการส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงาน พ.ศ. ๒๕๓๕
๒๒. พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. ๒๕๓๕
๒๓. พระราชบัญญัติโรคพิษสุนัขบ้า พ.ศ. ๒๕๓๕
๒๔. พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. ๒๕๓๕
๒๕. พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. ๒๕๓๕
๒๖. พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๓๕
๒๗. พระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. ๒๕๓๕
๒๘. พระราชบัญญัติควบคุมน้ำมันเชื้อเพลิง พ.ศ. ๒๕๔๒
๒๙. พระราชบัญญัติการขุดดินและถมดิน พ.ศ. ๒๕๔๓
๓๐. พระราชบัญญัติการจัดสรรที่ดิน พ.ศ. ๒๕๔๓
๓๑. พระราชบัญญัติเลื่อยโซ่ยนต์ พ.ศ. ๒๕๔๕
๓๒. พระราชบัญญัติงาช้าง พ.ศ. ๒๕๔๘
๓๓. พระราชบัญญัติโรคติดต่อ พ.ศ. ๒๕๔๘
๓๔. พระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. ๒๕๔๘

- ๓๕. พระราชบัญญัติส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พ.ศ. ๒๕๕๘
- ๓๖. พระราชบัญญัติพลังงานนิวเคลียร์เพื่อสันติ พ.ศ. ๒๕๕๙
- ๓๗. พระราชบัญญัติแร่ พ.ศ. ๒๕๖๐
- ๓๘. พระราชบัญญัติการผังเมือง พ.ศ. ๒๕๖๒
- ๓๙. พระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. ๒๕๖๒
- ๔๐. พระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๒
- ๔๑. พระราชกำหนดการประมง พ.ศ. ๒๕๕๘
- ๔๒. ประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ ๒๘ ลงวันที่ ๒๙ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๑๔